

i 15 dagar behöver jag inte vara hungrig

**En rapport om ekonomisk utsatthet
bland unga i Malmö**

Framtagen i ett samarbete mellan projekten
The Cash course och **Rätt att leva**

2024

Titel: I femton dagar behöver jag inte vara hungrig – En rapport om ekonomisk utsatthet bland unga i Malmö

Utgivare: Ensamkommandes Förbund

Rapporten är framtagen i ett samarbete mellan projektet **The Cash course** som drivs av **Ensamkommandes förbund** med stöd från **Svenska Postkodsstiftelsen** och projektet **Rätt att Leva** som drivs av **Svenska kyrkan Malmö** med stöd från **Allmänna Arvsfonden**.

Författad av: Linus Kullving, Sadeq Hassani,
Mira Björkegren & Ninni Wallström

Layout: Linus Kullving

Produktionsår: 2024

Rapportens bilder

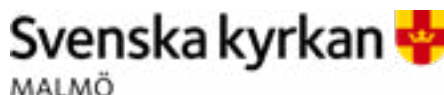
De flesta av bilderna är tagna av en deltagare i The Cash course som fick i uppdrag att fotografera till rapporten men utan krav på vad bilderna skulle visa. En valde att ta "fina bilder" i Pildamnsparken, en annan gick runt i staden.

Kontakt: www.thecashcourse.se

www.rattattleva.se

Tryck: Exakta Print AB – Malmö

©Attribution-NonCommercial-NoDerivatives
4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

Rapportens innehåll

1. Inledning: Vår tanke med rapporten	6
1.1 Lite om projekten och våra verksamheter	10
1.2 Vi vill berätta om Sadeq	12
2. Omvärldsanalys: ekonomisk utsatthet bland unga	14
Deltagarberättelse #1	22
3. Vår analys: Vad vi möter, trender vi ser	24
3.1 Delade erfarenheter	26
3.2 Siffror och statistik	32
3.3 Olika juridiska status och livssituationer	36
Deltagarberättelse #2	44
3.4 Vanliga bakgrundsfaktorer	46
Deltagarberättelse #3	54
3.5 Konsekvenser i övriga livet	56
4. Reflektion: avslutande ord	64
5. Källor	69

Inledning

1.

Tanken med rapporten

Den största delen av dem vi möter – våra deltagare och våra kära besökare på Mötesplats Otto – har alltid befunnit sig i ekonomisk utsatthet.

Den största delen av dem vi möter – våra deltagare och våra kära besökare på Mötesplats Otto – har alltid befunnit sig i ekonomisk utsatthet. Det handlar om unga i asylprocessen som lever på en dagersättning från Migrationsverket på 71 kronor om dagen. Det är papperslösa som lever i extrem fattigdom. Det är unga nyanlända som har fått uppehållstillstånd, ensamkommande som går i skolan och, precis som många andra, lever på studielån. Det är unga som av olika anledningar varken är i arbete eller studier, och som trots sina många ansträngningar har svårt att få ett jobb.

Till skillnad från många svenskfödda unga har vår målgrupp sällan någon i sin närhet som de kan låna eller få extra pengar av. Snarare är det tvärtom: det finns ett behov och en förväntan från nära och kära i hemländerna att så snart som möjligt få ekonomiskt stöd skickat, eftersom deras föräldrar och småsyskon lever i ännu större nöd. Det är också en grupp unga i vilken psykisk ohälsa är utbredd – trauman från flykten, stress och ensamhet i det nya landet, samt ångest och oro från en långvarig asylprocess som många upplever som tortyr. Idag vet vi från bred forskning att psykisk ohälsa kan leda till svårigheter att få en ordnad privat-ekonomi.

Samtidigt kan vi konstatera att den ekonomiska utsattheten de senaste åren har eskalerat i en katastrofal hastighet. I vår egen studie från 2019, med 100

svarande ungdomar, uppgav exempelvis 50 % att deras inkomst inte räcker till deras vardagliga behov, och av dem som hade boende uppgav 31 % att de inte kände sig trygga i sitt boende. Så många som 49 % av respondenterna svarade ja på frågan "Har du behövt göra saker du inte vill för att du behöver pengar eller boende?". I vår rapport från 2023 om komplex utsatthet, som bygger på dokumentation av 322 rådgivningstillfällen, framstår ekonomisk utsatthet som det vanligaste temat, tillsammans med asyl och migration

Naturligtvis är pandemin, inflationen och lågkonjunkturen viktiga orsaker till dagens situation, som för hela befolkningen. Samtidigt, när det gäller just vår målgrupp, finns det en lång rad andra faktorer som måste beaktas. Den väsentligt mer strama och hårda social- & migrationspolitiken som förts det senaste decenniet har, enligt oss, en lika stor, om inte större, roll i denna utveckling. Likaså ser vi en växande och allt mer normaliserad rasism, som gör det både svårare att komma in på arbetsmarknaden och att hitta bostad. Vi måste också beakta kreditmarknaden och hur dess aggressiva marknadsföring av kredithandel och blacolån idag är ständigt närvarande i vår målgrupps sociala mediekkanaler. En annan faktor är det ökande antalet ekonomiska bedrägerier som inte bara riktar sig mot äldre utan även mot de som håller på att lära sig språket och systemen i ett nytt land.

Antalet studier kring unga och unga vuxna i ekonomisk utsatthet är förvånansvärt få. Barnfattigdom och ekonomisk utsatthet bland familjer är ett välutforskat område, men just när det gäller unga vuxna är den tillgängliga statistiken mer begränsad. SCB har naturligtvis siffror kring inkomstnivåer och arbetslöshet för unga som en generell grupp, men mer kvalitativa studier kring nyanser, specifika grupper, bakgrundsfaktorer och trender är svårare att hitta. Just mot denna bakgrund tog Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (Mucf) ett initiativ och sammanställde rapporten *Fokus 22 - Ett liv som andras - om ungas ekonomiska utsatthet* (2022), i vilken vi kan läsa en mer nyanserad bild och även kan ta del av ungas egna perspektiv kring deras ekonomiska situation. Samtidigt är rapportens författare medvetna om att en stor grupp inte inkluderats i studien, då data kring dem som inte är folkbokförda inte finns tillgänglig:

“Det innebär att exempelvis asylsökande och irreguljära migranter – två grupper som är särskilt utsatta – inte omfattas. Erfarenheter från unga som tillhör dessa grupper är inte heller representerade i intervjustudien.”
(MUCF 2022, s. 21)

Mot denna bakgrund ser vi alltså ett behov av fördjupande studier kring just denna grupp unga i Sverige. Det är också i detta syfte vi skriver denna rapport.

Allt fler av dem vi möter kommer till oss idag i ekonomisk nöd, matfattigdom och överskuldssatthet. Hemlösheten ökar och med den följer en andra svåra utsattheter. Av denna anledning har vi som arbetar i två projekt mot ekonomisk utsatthet och komplex utsatthet gått samman för att göra en gemensam analys av vad vi möter och ser. Det är vi i projektet The Cash Course, som stöds av Svenska Postkodlotteriets Stiftelse, och vi i Arvsfondsprojektet Rätt att leva, som tillsammans har försökt konkretisera och analysera de trender, den utveckling och den situation vi idag ser bland unga med erfarenhet av migration i Malmö.

Tack för att ni läser. Vi hoppas att ni finner rapporten givande.

Lite om projekten och våra verksamheter

Mötesplats Otto & the Cash course

Ensamkommandes Förbund Malmö har i tio år drivit Mötesplats Otto på Värnhem, med över 70 dagliga besökare från målgruppen nyanlända och ensamkommande unga upp till 30 år. På mötesplatsen arbetade vi för att skapa gemenskap och meningsfull fritid, men erbjöd även social och juridisk rådgivning, läxhjälp, samtalsgrupper, körkortsteori, fritidsaktiviteter och mycket mer. Idag har mötesplatsen flyttat till södra Sofielund.

Projektet **The Cash Course** är ett tvåårigt projekt som startade 2023 med stöd från Svenska Postkodlotteriets Stiftelse. Vi tog initiativ till projektet eftersom vi såg hur allt fler unga i vår målgrupp hamnade i ekonomisk utsatthet och överskuldssättning, en trend som samtidigt var gällande bland alla unga i Sverige. Vidare märkte vi att många hade svårt med privatekonomin, ofta blev lurade och utsatta för bedrägerier, eller skrev avtal och tog lån de inte helt förstod.

Med projektet vill vi därför öka kunskaperna i privatekonomi bland utrikes födda unga mellan 15 och 25 år. På detta sätt vill vi motverka social och ekonomisk utsatthet, fattigdom och segregation, samt verka för ökad jämställdhet, bättre hälsa och större trygghet bland unga. Vi hoppas också på detta sätt kunna motverka ytterligare utsatthet som ekonomiska svårigheter kan leda till, såsom hemlöshet, exploatering eller kriminalitet.

Projektets metod bygger på att hålla workshops för målgruppen, bjuda in experter, erbjuda rådgivning och utveckla ett nytt pedagogiskt och flerspråkigt metodmaterial som kompletterar andra material som finns tillgängliga. Allt metodmaterial tas fram tillsammans med målgruppen och i samarbete med experter inom de teman som berörs

Inom projektet erbjuder vi även individuell rådgivning och medföljning till Malmö stads budget- och skuldrådgivare.

Rätt att leva

Rätt att Leva är ett treårigt projekt som drivs med stöd från Allmänna Arvsfonden från augusti 2022 till och med september 2025. De första två åren drevs projektet av Ensamkommandes Förbund, och det sista året av Svenska kyrkan i Malmö. Projektet verkar för att öka tillgång till att få grundläggande behov och rättigheter uppfyllda för ungdomar och unga vuxna med erfarenhet av flykt och i komplex utsatthet.

Visionen för Rätt att Leva är precis som namnet - att alla människor har rätt att leva. Att alla ska få sina grundläggande rättigheter uppfyllda. Att alla människor ska bli bemötta med respekt och bli lyssnade på i beslut som rör en själv. Att alla människor har rätt till att ta del av samhället utan att utsättas för förtryck och diskriminering.

Men vi vet att det inte alltid är så. För unga som har erfarenhet av flykt är det sällan en självklarhet och idén till projektet grundar sig just i flera år av erfarenheter och behov hos både deltagare inom Ensamkommandes förbund, personal och samarbetsparter. Vi ser hur många unga i komplex utsatthet hamnar mellan stolarna. Vi ser hur ansvar förskjuts mellan olika aktörer och hur det drabbar den unge. Vi ser även hur unga med

flykterfarenhet i försök att få basala behov uppfyllda också möter motstånd och förtryck, men att det sällan följs upp.

Målet med Rätt att Leva är att skapa nya metoder för att fånga upp och säkerställa att ungas behov uppfylls och motverka komplex utsatthet. Vi gör det genom rådgivning och att stötta enskilda personer i deras situationer. Vi gör det genom att följa upp, agera och ansvarsutkräva när diskriminering, kränkningar och felaktigt bemötande sker, eller när kunskap saknas som leder till att personer inte får tillgång till det de har rätt till. Vi gör det genom att samla in statistik och erfarenheter för att lyfta en gemensam utsatthet och tillsammans utmana strukturer. Vi gör det genom att skapa nya former för samverkan där ungas behov och vilja står i fokus och där makt är lika med ansvar. Vi vill kunna fungera stärkande för unga att mer självständigt kunna kräva sina rättigheter.

Dessa olika insatser mynnar i sin tur ut i vårt arbete med att utveckla en metod vi kallar stödkedjor. Metodutvecklingen syftar till att genom en nära samverkan mellan offentliga och ideella aktörer ge tidigare, mer preventiva och holistiskt stöd till unga vuxna i risk för eller som befinner sig i komplex utsatthet.

Vi vill berätta om Sadeq

Vi vill berätta om Sadeq, för utan honom och hans hårda arbete hade denna rapport inte kunnat skrivas.

Det har gått nio år nu, nio år sedan vi träffades för första gången. Det är en lång tid. Då var han ung. Det är han fortfarande, men han var så där ung som många av våra vänner var då, när de kom 2015. Han började dyka upp på Otto. Han bodde i Malmö, i en villa som var ett boende. Han blev anklagad för att vara ISIS-agent. Vi förstod inte. Hur funkar en säkerhetspolis? Får de skämta?

Han fick, som så många, avslag. Efter en lång lång väntan. Han blev tagen och satt i förvar. Han satt där länge. En till väntan. Tid som går. Han var äldre när han kom ut. Han kom direkt till Otto och efter det kom han oftare. Han blev en del av den gemenskap som vi skapar tillsammans. Hans charmade alla. Han blev medlem, vän, bror. Under lång tid hade han inga papper, inga pengar, ingen rätt till trygghet. Trots det, samlade han varje dag ork. Han studerade, gjorde läxan, åt ägg och mackor, tränade, spelade Fifa. Han körde Arsenal.

Åren gick och talibanerna tog över makten i Afghanistan. Folk evakuerades, tog i skräck tag i flygplansvingarna. Alla som flytt landet skulle igen få sina ärenden prövade av Migrationsverket. Sadeq blev än en gång asylsökande. Han tog sina gymnasiebetyg. Vi firade. Han hade tur och fick arbetstillstånd, AT-UND. Han blev vår kollega. Hans första projekt hette *Du har en röst*. Det skulle öka den demokratiska delaktigheten och kunskaperna om Sveriges författning. Vi bjöd in experter. Sadeq välkomnade, modererade, utvärderade. Han bemannade mötesplatsen, medföljde deltagare, lyssnade, pratade, tolkade. Han kom snabbt in i sitt yrke: ett svåravgränsat uppdrag, med många överskridande behov, emotionell stress och socialt komplext arbete.

I två år har vi drivit the Cash course tillsammans och i det har vi träffat många deltagare. Sadeq har bokat in möten, gett råd och arrangerat workshops. Vi har utbildat oss och

läst på. Inte för att inte Sadeq själv vet vad ekonomisk utsatthet handlar om.

Det går inte att berätta om Sadeq utan ordet solidaritet. Att själv leva i den stress och med de utmaningarna han mötte i Sverige, samtidigt som han visade så stort engagemang för andra, lyssnade på och stöttade så många är svårt att ta in. Hans värme, empati och lugn är galet, obeskrivligt, enormt.

Efter nio år i Malmö, snart fyra som vår kollega, fick Sadeq i september 2024 sitt andra avslag av Migrationsverket. Han har, påstår de, ingen anknytning till Sverige. Talibanerna, tycker de, är inte så hemska längre.

Ingen av oss kan förstå. Det kan vi aldrig längre. Det finns inte längre någon logik, inga axiom, inga inferensregler. Det finns bara godtycklighet, rättsosäkerhet och det statliga våld som ryms i de bokstäver som formar

Migrationsverkets handlingar. Det finns bara det våld och den smärta som följer när människor med tvång rycks upp och separeras, från en plats som har blivit ett hem, från det som har blivit ens eget, från banden som knyter oss samman. Nio år har gått och i nio år har Sadeq kämpat här, byggt upp, utvecklats, börjat tro på och se en framtid.

Med ett papper förändrades allt. Bakom det finns medvetna politiska val.

Sadeq är vår nära vän och vår fantastiska kollega. Han får inte vara med fysiskt när vi packar upp den här rapporten, men han är en del av den. Vi sa aldrig hejdå. Vi gör inte det längre. Vi kommer att ses igen, vi kommer att hänga, äta pizza, arbeta tillsammans och stötta varandra. Vi kommer att spela Fifa. Arsenal kommer att vinna. Precis som vi.

Omvärldsanalys

2.

Ekonomisk utsatthet

Fokus: unga utrikes födda i Sverige

Ekonomisk utsatthet har på grund av inflation och konjunktursvängningar de senaste åren blivit ett allt mer diskuterat och studerat ämne. Vi ser detta som positivt, då fattigdom och hemlöshet länge varit vanligt förekommande bland de unga som vi möter.

I dessa möten ser vi effekten av den segregation och ojämlikhet som idag växer i Sverige. Det enorma gapet av tillgångar samt den förmögenhet som några få besitter, menar vi är en aspekt läsaren måste ha med sig i nedan läsning. Att ekonomisk utsatthet numera ofta diskuteras utan att benämna den växande ojämlikheten anser vi är milt sagt bristfälligt. Det finns så klart undantag och 2018 fick till exempel FORTE i uppdrag att göra en forskningsöversikt kring frågan hur ojämlikhet påverkade unga i samhället.

Vi tyckte att det därför vore passande att inleda detta kapitel med ett citat från denna:

“Välståndet och de ekonomiska förutsättningarna har ökat de senaste tjugo åren. Samtidigt har den fattigaste andelen av befolkningen blivit större, och dessa har inte kunnat ta del av den generella förbättringen. Det framkommer tydligt att låg ekonomisk standard påverkar ungdomars och unga vuxnas övriga levnadsvillkor negativt med bland annat ökad risk för fysisk och psykisk ohälsa, bristfälliga relationer till vänner och föräldrar, kriminalitet, utsatthet för brott och otrygghet, trångboddhet, låga studieresultat, arbetslöshet, bidragsberoende och ingripanden av den sociala barnavården. Det är särskilt ungdomar som bor med ensamstående föräldrar (vanligtvis mamman), har utrikes födda föräldrar och/eller lever i hushåll med låg socioekonomisk status som drabbas av följderna.” (Forte 2018)

Det finns många olika mått och begrepp när det gäller ekonomisk utsatthet. I januari 2024 släpptes en ny undersökning som gjorts på uppdrag av Finansinspektionen och Folkhälsomyndigheten på temat ekonomisk hälsa. Resultatet visade att en av tre av de svarande uppgav att de ofta kände sig oroliga eller stressade över sin ekonomiska situation och att de under de senaste 12 månaderna haft svårigheter att klara löpande utgifter som till exempel mat och hyra. Två av fem uppgav att deras ekonomiska situation begränsade möjligheterna för dem att göra saker som är viktiga för dem. Likaså visar rapporten att kvinnor, flerbarnshushåll, ensamstående, utrikes födda och hushåll där nettoinkomsten är mindre än 25 000 kr i månaden är de som skattar sitt finansiella välbefinnande som lägst. Likaså var den sämre bland de i åldrarna 18 - 24 år. (Finansinspektionen, 2023).

Att unga ofta lever med mer begränsad ekonomi är inget nytt och ses oftast inte heller som något konstigt. Unga är, argumenteras det, ofta studenter, nya på arbetsmarknaden eller bor hemma utan stora utgifter. Även denna bild, menar vi, tenderar att missa den ojämlikheten som finns inom gruppen unga. Denna bild ser inte heller till att förändringar kring villkoren för unga över tid konstant förändras och att dagens tillvaro för unga idag på många sätt är en annan än för tjugo år sedan. Vi har i många år exempelvis sett växande psykisk ohälsa bland unga, som vi idag vet relaterar till den privata ekonomin. Vi ser också en mycket större kreditmarknad som erbjuder både kreditköp och blacolån utifrån aggressiv marknadsföring riktad till unga. Enligt en ny studie från Institutionen för psykologi i Lund är också kunskaperna i privatekonomi väldigt låga, vilket forskarna pekar på bli alarmerande i just kombination med kreditmarknaden. Det påtalas också att en ökad ekonomisk utsatthet bland unga bör tas på största allvar (Lunds universitet, 2024).

Samtidigt pekar andra forskare i Lund på att de förklaringsmodeller till att skuldsatthet växer bland unga som enbart pekar på bristande privatekonomiska kunskaper ofta tenderar att missa de bakomliggande sociala strukturerna. Enligt forskningsprojektet “Skuldyngd - Unga vuxna och skuldens dimensioner” som också drivs på Lunds universitet, måste överskuldsättning också ses ur ett socialt perspektiv och att faktorer såsom en tuff uppväxt, missbruk i familjen, spelberoende, arbetslöshet, vräkning, våld i nära relationer och kriminalitet näst intill alltid är förekommande i skuldens dimension, och att desperation väldigt ofta blir den avgörande orsaken till att en ung tar ett riskabelt och dyrt lån, trots att de vet riskerna med lånen.

**“Snarare tycks deltagarna, när den ekonomiska situationen upplevs som desperat, inte uppfatta något annat val än att ta ofördelaktiga lån.”
(Lunds universitet, 2023)**

När det gäller just unga nyanlända, visar dock samma studie att okunskap ofta en del i förklaringen till skuldsituationen, och att studiens deltagare ur denna grupp ofta känner sig lurade i samband med tecknandet av lånet, kring räntan och avgifter.

Värt att nämna att efter att detta forskningsprojekt initierades har Kronofogden flera gånger larmat om att överskuldsattheten ökar i Sverige, och inte minst bland unga (Kronofogden, 2024). Bara under första halvåret 2024 ökade exempelvis antalet studieskulder som gått till Kronofogden med 42 procent.

Som nämnt i inledningen gjorde MUCF 2022 en mer omfattande studie om ekonomisk utsatthet bland unga. Studien bygger på statistik från SCB, en egen genomförd enkätundersökning samt intervjuer, vilket innebär ganska omfattande data. Studien utgår ifrån en definition av ekonomisk utsatthet som:

**“olika situationer där ungas ekonomiska situation påtagligt påverkar deras möjligheter till goda levnadsvillkor. Antingen eftersom de inte har tillräckliga resurser för att upprätthålla en skälig levnadsnivå eller eftersom de har en ekonomisk situation som skapar stress och oro.”
(Mucf, 2022, s 19)**

Rapporten visar att 20 procent av de unga (134 500 personer) lever med låg ekonomisk standard, vilket innebär att de bor i hushåll där den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet är under 60 procent av medianvärdet för hela befolkningen. Nästan en av tio unga (58 000 personer) lever med låg inkomststandard, alltså att inkomsterna

“Den individuella disponibla inkomsten var under 2020 högre bland unga som är inrikes födda än bland dem som är utrikes födda och skillnaden var större för kvinnorna än för männen. Bland inrikes födda unga uppgick den disponibla medianinkomsten till **177 000 kronor** jämfört med **131 400 kronor** bland utrikes födda unga. För kvinnor i åldern 20–25 år uppgick den disponibla medianinkomsten till **172 500 kronor** bland inrikes födda jämfört med **117 500 kronor** bland utrikes födda.” (Mucf, 2022, s. 52)

inte räcker för att täcka nödvändiga utgifter. Den visar också att dessa siffror minskade mellan 2011 och 2016. Efter 2018 har dock andelen unga som är utsatta enligt båda måtten börjat öka.

Enligt rapporten är unga utrikes födda särskilt drabbade av ekonomisk utsatthet, med en betydligt högre andel i denna grupp jämfört med inrikes födda. Nära en av tio unga vuxna i åldern 20–25 år lever i en situation där de inte har råd att täcka nödvändiga omkostnader, och bland dessa är utrikes födda överrepresenterade. Särskilt sårbara är unga som är arbetslösa, sjukskrivna eller har osäkra anställningar, och denna ekonomiska osäkerhet förstärks ytterligare för unga med migrationsbakgrund. Ensamstående föräldrar, särskilt kvinnor, inom denna grupp står inför ännu större utmaningar.

Även Sveriges stadsmissioner gör regelbundna analyser om ekonomisk utsatthet och fattigdom i Sverige. I *Fattigdomsrapporten 2023 belyser* de den växande klyftan mellan fattiga och rika i Sverige, och de ökande utmaningarna för människor i ekonomisk utsatthet.

Rapporten framhäver att allt fler söker hjälp för matstöd, särskilt inom målgrupper som asylsökande, papperslösa och personer med långvarigt försörjningsstöd. Även denna rapport noterar hur utrikes födda är särskilt utsatta, med en mycket högre andel som lever med färre materiella och sociala resurser jämfört med inrikes födda. Rapporten visar också i linje med vår erfarenhet att denna grupp har svårare att få stöd inom det offentliga systemet, vilket ökar deras beroende av civilsamhällets insatser. Rapporten efterlyser en nationell strategi för att mäta och bekämpa fattigdom på ett mer inkluderande sätt, som även tar hänsyn till de mest utsatta grupperna som ofta inte syns i den officiella statistiken.

I samma linje belyser Sveriges stadsmissioner i sin *Hemlöshetsrapport* från 2024 som fokuserar på vad de kallar den dolda hemlösheten, att många individer som lever utan ett tryggt och långsiktigt boende inte inkluderas i den officiella statistiken. Rapporten lyfter särskilt fram situationen för utrikes födda och deras utmaningar på bostadsmarknaden. Exempelvis lyfter de problematiken kring att nyanlända efter två år av bostadsstöd står utan alternativ och ofta hamnar i en situation där de inte kan komma in på den ordinarie bostadsmarknaden. Detta, menar rapporten, beror på en avsaknad av tid i bostadsköer och brist på nätverk, vilket ofta leder till att de måste vända sig till offentliga aktörer för hjälp. Samtidigt belyses hur det förekommer att kommuner tillämpar social dumpning, vilket innebär att människor skickas till områden där de står utan arbete och vidare möjligheter.

Rapporten diskuterar även hur hemlöshet ofta skapar ett moment 22, särskilt för personer med beroendeproblematik. Många möter krav på drogfrihet för att få tillgång till bostad, vilket framstår som omöjligt utan den stabilitet en bostad kan ge. Detta gör att många tvingas bo på akutboenden, härbärgen eller andra temporära lösningar, vilket inte är hållbart på lång sikt. Situationen beskrivs som en uppgift för det offentliga att hantera mer effektivt, då bostad är en grundläggande mänsklig rättighet enligt svensk grundlag.

Rapporten betonar att denna strukturell hemlösheten, som också drabbar barnfamiljer hårt, kräver nationella och kommunala insatser för att säkerställa att alla har rätt till en trygg bostad och en långsiktig boendelösning.

“Akuta åtgärder såsom akutboenden, härbärgen, hotell eller vandrarhem blir då den enda lösningen. Men detta utgör ingen långsiktigt hållbar strategi, varken ekonomiskt eller mänskligt. Vi anser att det ytterst är det offentligas ansvar att mer effektivt stödja de som lever i hemlöshet, då bostad är en grundläggande mänsklig rättighet och slås fast i svensk grundlag.” (Stadsmissionen, 2024, s.12)

Även Socialstyrelsen gjorde en kartläggning av hemlöshet 2023 som publicerades i februari 2024. Inte heller denna rapport inkluderar asylsökande och papperslösa, men vi tycker ändå att det finns viktiga poänger att belysa. Bland annat lyfter rapporten att det i Göteborg och Malmö sedan 2019, när socialförvaltningarna antog en ny vägledning som delar upp personer i hemlöshet i socialt eller strukturellt hemlösa, har blivit svårare att kartlägga hemlöshetens omfattning och former. Detta för att den nya vägledningen säger att personer som är strukturellt hemlösa, alltså som bedöms inte ha några sociala eller psykiska problem, inte kan få tillgång till långsiktigt bistånd för boende. Dessa personer blir därför osynliga i dokumentation och statistik.

Jamal.

Jag har ingen inkomst alls. Innan hade jag arbetstillstånd och kunde försörja mig och betala hyra. Nu har det gått några år och jag har förlorat mitt uppehållstillstånd och arbetstillstånd på grund av lagändringen. Jag har anmält mig hos Migrationsverket, men de ger mig bara 1900 kronor per månad. Det räcker inte till hyran jag har på 2000 kronor. Så utan de snälla människorna som hjälper mig hade jag inte kunnat försörja mig. Även kläderna jag har på mig har jag fått av min kompis. Han sa att han hade en present till mig och jag blev väldigt överraskad. Han sa att han inte skulle glömma mig och att han ville ge mig kläderna. Jag blev jätteglad. Men nej, jag kan inte försörja mig. Det räcker inte till

Men nej, jag kan inte försörja mig. Det räcker inte till hyran, mat, gymkort eller nånting.

hyran, mat, gymkort eller nånting.

När jag gick till Migrationsverket igen så sa jag att jag hade ett jobb, jag betalade

skatt, jag hade inga problem hos polisen, har ett bra CV och en utbildning. Så varför var de tvungna att ta mitt arbetstillstånd? Jag vill kunna försörja mig, jag vill inte gå till välgörenhet och störa de människor som behöver. Jag vill försörja mig själv, men med 1900 kr

kan jag inte det. Men Migrationsverket sa nej, det finns regler och lagar och sådant, svarade dom. De sa att jag inte hade giltigt pass. Jag har inget tazkira så då är det omöjligt att skaffa pass på ambassaden. Kanske om jag hade pengar, då hade jag kunnat köpa det, men jag vill inte det.

Jag försöker varje dag att skapa hopp. Jag har fått en valp av en snäll kille. Hans hund blev gravid och fick fyra

valpar, så en av dem fick jag som present. Jag försöker lära honom saker och går ut och promenerar mycket. Det gör att

jag blir lugn och vågar hoppas att jag en dag kan få ett positivt svar. Jag tänker och gör en planering för när jag får uppehållstillstånd, om vad jag ska jobba med: handel, vården eller så ska jag plugga någon annan utbildning. Jag har hopp och många tankar, samtidigt är jag redo för avslag då jag ser att många får det från domstolen.

Jag försöker göra saker som är positiva för mig. Innan visste jag inget om alla dessa svårigheter jag har mött, men jag försöker att inte tänka negativt. Jag är nu en annan person

Jag vill kunna försörja mig, jag vill inte gå till välgörenhet och störa de människor som behöver.

och har lärt mig mycket sedan jag kom till Sverige. Men jag vet inte hur länge jag orkar att skapa hopp.

Jag kan inte sova men vill undvika massa tabletter så jag lyssnar på ljudböcker med kända personer. Det hjälper mig mycket och de kända personerna ger mig motivation,

ibland räcker bara en mening till att ge mig hopp.

Jag är en människa som inte vill få gratis pengar från

någon. Jag tänker alltid att de pengar jag får kanske borde gå till någon som behöver mer än mig. Jag får ju ändå 1800 kr i månaden så jag kan handla väldigt försiktigt. I femton dagar behöver jag inte vara hungrig. Jag köper vanliga grejer som mat, men är väldigt försiktig med att handla. Jag fokuserar jättemycket på att handla. Jag jämför om det finns olika priser på exempelvis böner i olika butiker.

Jag äter två gånger per dag. Jag äter frukost, böner och ett ägg, försöker vara duktig och använder kryddor så det blir gott och smakar annorlunda. Men jag äter ingen lunch, utan lagar hemma ett mål på kvällen, ofta billig mat som kan sparas till dagen efter.

Alla människor är unika, vi är inte som frukter såsom apelsiner där alla är likadana. Jag är lite blyg och jag vill ha ett socialt liv men jag har svårt att bli kompis med nya människor. Jag blir lite stressad och tappar orden och meningar. Men nu är jag lite mer bekväm för jag känner ju er. Jag har ingen kontakt med familjen. Jag ringer och pratar med kompisar ibland när jag går runt med min valp.

Det är jättesvårt att berätta om att jag inte har några pengar. I vår kultur pratar vi inte om sådant. I Sverige pratar folk om vad som helst. Men att säga till kompisar att jag inte kan göra saker är mycket svårt. Jag har en eller två kompisar som vet om min situation. Man kan inte se på mitt utseende att jag inte har några pengar för jag har haft en bra kompis som har medborgarskap och arbete. Honom är jag bekväm med. Vi pratar om framtiden. Och ibland utan att jag frågar, hjälper han mig.

Om jag får uppehållstillstånd så har jag redan en planering för vad jag ska göra. Jag har utbildning så jag kan försöka hitta en fast anställning inom restaurang eller inom vården. Då kan jag hjälpa andra och ge råd till människor som fått avslag. Jag kan fråga om hur de har det ekonomiskt, och jag kanske kan hjälpa. Albert Einstein sa att det bästa sättet att själv få positiv energi på är att hjälpa andra människor.

Om jag hade haft en normal inkomst?

Efter två år skulle jag öppna en matvagn.

Jag skulle spara 25000 kr i månaden på ett

sparkonto och sedan efter två år skulle jag köpa en matvagn. Jag skulle fråga kommunen om det fanns någon plats där jag kunde stå, sen skulle jag jobba och kanske anställa en person.

Man kan inte se på mitt utseende att jag inte har några pengar för jag har haft en bra kompis som har medborgarskap och arbete.

Vår analys

3.

**Vad vi möter,
trender vi ser**

 van har vi försökt sammanställa en aktuell bild av hur ekonomisk utsatthet bland unga vuxna i Sverige beskrivs, utifrån ett urval av rapporter och publikationer som vi har funnit viktiga att belysa. **I de kommande delarna kommer vi att utveckla vår egen analys, baserat på den statistik vi har samlat in och de möten vi ställs inför varje dag i vår verksamhet.** Detta är dock ingen forskningsrapport, och vi har inte tillämpat någon särskild empirisk eller teoretisk metod. Vi konstaterar att vår analys och våra slutsatser bygger på våra gemensamma erfarenheter och dokumentationen från de senaste årens arbete. I linje med våra projekts vision och syfte vill vi även inkludera ungas egna röster i studien, och har därför genomfört ett antal djupintervjuer med deltagare för att få med deras tankar och upplevelser kring ekonomisk utsatthet. Vi börjar dock med att lyfta några aspekter som vi anser är viktiga för att läsaren ska förstå vår målgrupps vardag och utsatthet.

Målgrupperna för våra projekt är unga med erfarenhet av migration, och de vi möter inkluderar dem som ofta inte finns med i den officiella statistiken: unga asylsökande, papperslösa samt personer i limbo. Det handlar också om dem med

uppehållstillstånd, både tillfälliga och permanenta, som trots detta möter enorma hinder och svårigheter med att klara skolan eller etablera sig på arbetsmarknaden. Dessutom finns det många unga som har rätt till stöd inom samhällets skyddsnät, såsom ekonomiskt bistånd, men som ändå inte beviljas detta och av olika anledningar hamnar mellan stolarna.

I vår målgrupp har vi, som redan påpekat, sett en snabbt eskalerande utsatthet. Ekonomisk utsatthet och fattigdom är en central del, men i våra möten arbetar vi utifrån ett helhetsperspektiv, eftersom det sällan bara är en form av problematik som påverkar en persons liv i svåra tider. Vi ser alltid hur olika processer av utsatthet vävs samman, interagerar och relaterar till varandra, vilket gör tematiken i denna rapport utmanande att analysera. För att förstå ekonomisk utsatthet, framför allt bland vår målgrupp, räcker det till exempel inte att enbart titta på inkomstnivån, vilket ofta får en central roll i studier kring fattigdom. Mot denna bakgrund kommer vi därför att gå igenom några av de faktorer och erfarenheter som många i vår målgrupp delar och som vi anser är viktiga att beakta vid läsningen av denna rapport.

Delade erfarenheter & liknande omständigheter

Självklart är en individs situation sällan helt lik någon annans. Samtidigt finns det flera delade erfarenheter och liknande omständigheter som ofta påverkar vår målgrupps livssituationer.

Alla har från en ung ålder fått erfara flykt och en påtvingad separation från sina familjer och hem. Hur detta påverkar en person är väl studerat inom psykologin och i nästan alla fall innebär denna erfarenhet en rad trauman, från orsaken till uppbrottet (ofta krig eller förföljelse), från själva flykten och som på senare år också konstaterat, från mottaget i det nya landet. Att som ung i sitt sökande av skydd direkt blir misstänkliggjord och ej betrodd på sin berättelse är ofta något som många upplever är oerhört traumatiserande. Att vidare befinna sig i väntan och i oklarhet under en mycket lång asylprocess är även detta något som många vi möter beskrivit som tortyr. Det går inte att förstå vår målgrupps situation utan att ta i hänseende all den stress, energi och frustration det idag innebär att vara i en migrationsrelaterad process i Sverige. Forskning visar att för

många påverkar tiden under asylprocessen i Sverige den psykiska hälsan mer negativt än tiden under flykt (Mattsson et al., 2020).

För en del, som haft förutsättningar att bearbeta sina trauman i en lugn och stressfri etableringsprocess, behöver inte dessa påverka deras vardag i Sverige märkbart. Många har möjlighet och kapacitet till att behandla sina trauman själva. Idag när tillfälliga uppehållstillstånd och etableringen i samhället är oerhört villkorat blir dock denna egna rehabilitering näst intill omöjlig och den stress som trauman innebär går ej att bearbeta. Att unga med erfarenhet av flykt idag inte har en möjlighet att läka från sina trauman i Sverige på samma sätt som när permanenta uppehållstillstånd kunde ges, är något vi anser det talas för lite om inom socialt arbete. Inte minst då dess konsekvenser blir så stora.

>>Det går inte att förstå vår målgrupps situation utan att ta hänsyn till all den stress, energi och frustration som det innebär att vara i en migrationsrelaterad process i Sverige idag.

Vidare ser vi att flera i vår målgrupp brottas med det som benämns som komplex trauma eller komplex PTSD, där traumat uppstått av en starkt upplevd otrygghet under en lång tid av sitt liv, till skillnad från PTSD som ofta förknippas med en plötslig smärtsam disruption, exempelvis ett övergrepp eller en olycka. Komplex PTSD har samma symptom som PTSD men leder utöver det till att du får svårt med känsloreglering, får en självbild av att du är annorlunda, att du får svårt med relationer och ofta tar avstånd från andra. Om vi ställer detta till vad som krävs för att klara skolan, ta sig in på arbetsmarknaden eller individens resiliens mot exempelvis beroendeproblematik eller lånemarknaden blir det inte svårt att se kopplingen till ekonomisk utsatthet.

Vi måste också nämna att en majoritet i vår målgrupp upplever ensamhet och saknar ett socialt nätverk i Sverige.

De flesta har få, om några, viktiga vuxna närvarande i deras vardag. Många har så klart vänner och bekanta men bristen på en tillgänglig vuxen som det finns tillit till, som kan svara på frågor, rådge, varna eller ekonomiskt stötta vid svåra stunder, är något som skiljer vår grupp från många inrikes födda unga. Detta är också väldigt synligt när våra deltagare blir svårt sjuka och behöver vård då det ofta behövs en vuxen som kämpar med dig, som drar i både dig och vården och som ser till att du får den tillgång till vård som du har rätt till. Likaså ser vi detta tydligt när våra deltagare ska söka lärlingsplats, praktikplats eller anställningar.

Våra deltagare delar också erfarenheten av att möta och utsättas för strukturell rasism och rasistiska processer, vilket forskning idag har visat påverkar en person på flera nivåer, dess hälsa och mående, sociala relationer, känsla av trygghet, framtidstro och delaktighet i samhället samt så klart ens förutsättningar. Vår målgrupp har svårare än svenskfödda att hitta ett arbete, bostad eller ett nätverk. Vi vet också att diskriminering gör det svårare att få tillgång till vård, stöd och hjälp både inom offentlig verksamhet såväl som i kontakt med företag. Under våra rådgivningar har vi observerat återkommande hinder för att få grundläggande rättigheter och behov tillgodosedda. Vi har därför dokumenterat om något av följande har framkommit: felaktigt nekad tillgång till basala behov, dåligt eller bristande bemötande, eller att personen har blivit runtvisad. I vår senaste kartläggning inom *Rätt att leva* kunde vi se att vid en fjärdedel av rådgivningstillfällena förekom något av dessa hinder. Mest förekommande var att våra deltagare hade felaktigen nekats tillgång (73%), upplevt ett dåligt bemötande (54%) eller att hänvisas runt utan att få hjälp (36%). Samtidigt upplever flertalet svårigheter med att anmäla, bli hörda eller få upprättelse. Mot samma bakgrund har flera studier visat att unga som rasifieras som icke-vita oftare blir stoppade av polisen och mer aggressivt bemötta och behandlade, något våra erfarenheter bekräftar. Många av våra deltagare har också utsatts för hatbrott, hot och våld utifrån en rasistisk bakgrund.

De flesta av de vi möter bor också i områden med socioekonomisk utsatthet och påverkas negativt av segregationen, vilket även det är välstuderat och bevisat ha en rad konsekvenser för unga. Unga i dessa områden har ofta sämre tillgång till kvalitativ utbildning, vilket kan minska deras chanser att gå vidare till högre studier. Studier visar även att socioekonomisk utsatthet ofta är kopplad till högre risk för både fysisk och psykisk ohälsa. Många känner begränsade framtidsutsikter och en liten delaktighet i samhället, vilket i sin tur kan leda till minskad motivation och ambition. Detta kan öka risken för arbetslöshet och ekonomisk utsatthet i vuxenlivet.

Många i vår målgrupp upplever också vad vi kallar migrationsrelaterade begränsningar. Det kan till exempel handla om svårigheter kopplat till svenska identitetshandlingar, vilket skapar stora problem i kontakt med myndigheter, banker och företag. Att kunna bevisa vem du är om du saknar giltig ID-handling är särskilt svårt för ensamkommande, då det oftast saknas anhöriga som kan bekräfta ens identitet. Möjligheten till nya identitetshandlingar begränsas även av rådande migrationslagstiftning då tillfälliga uppehållstillstånd som regel innebär att du under handläggning av din ansökan om förlängt uppehållstillstånd inte kan få ett nytt uppehållstillståndskort förrän beslut i ditt ärende är fattat. Saknar du en giltig identitetshandling, saknar anhöriga och

dessutom har en pågående ansökan om förlängning, är det nästintill omöjligt att få andra nya identitetshandlingar, som till exempel från Skatteverket eller Bank-ID. Detta försvårar ytterligare ansökningsprocesser och möjligheten att uppfylla exempelvis Socialtjänstens krav eftersom de handlingar du behöver inkomma med ofta kräver att du kan bevisa vem du är för att få tillgång till. Att ansöka om anpassningar, som dispens och förlängda tidsfrister för inlämning av handlingar, är därför ofta nödvändiga och tar mycket energi.

En annan sådan utmaning rör tillgången till samordningsnummer och öppnandet av bankkonton för asylsökande med arbetstillstånd. Ett vanligt missförstånd är att arbetsgivare tror att samordningsnummer krävs innan anställningskontrakt kan skrivas. Skatteverket ger dock endast samordningsnummer om det finns bevis på att personen ska betala skatt. Detta missförstånd har lett till att flera deltagare förlorat jobberbjudanden. Att öppna ett bankkonto som asylsökande är också svårt, då många banker kräver giltiga identitetshandlingar och bevis på kontinuerlig inkomst. Systemet upplevs därför som fullt av hinder och misstänkliggörande av de berörda.

Generellt delar vår målgrupp en känsla av att systemet i Sverige är svårt att förstå och navigera sig i, särskilt när en behöver hjälp. Otydliga förväntningar från stödaktörer gör det svårt att uppfylla krav i kontakt med myndigheter. Flera uttrycker hur de upplever att det ibland krävs avancerad utbildning för att kunna få basal hjälp från myndigheter. Våra rådgivningar visar också att tillgång till fundamentala rättigheter ofta kräver juridisk expertis. Att slussas runt mellan olika aktörer är vanligt, vilket leder till frustration och uppgivenhet. En ungdom beskrev det som att vara en fotboll som sparkas runt utan att någon tar ansvar eller lyssnar.

>> Flera uttrycker hur de upplever att det ibland krävs avancerad utbildning för att kunna få basal hjälp från myndigheter. Våra rådgivningar visar också att tillgång till fundamentala rättigheter ofta kräver juridisk expertis.

Siffror och statistik

Statistik från rådgivningen i **Rätt att leva** med fokus på ekonomisk utsatthet

I projektet Rätt att Leva samlar vi statistik via våra social- rådgivningar kring målgruppens situation, behov och hinder. Den statistik som presenteras här är insamlad från första september 2023 till sista augusti 2024, alltså under 1 år, och omfattar 441 socialrådgivningstillfällen.

Våra deltagare under denna period var 75% i åldern 18-25.

En majoritet, 78%, var killar, 21% tjejer och 1% annat.

Vi har under socialrådgivningarna dokumenterat specifika ämnen som rådgivningen handlat om för att samla statistik över viktiga frågor, behov och situationer som våra deltagare befinner sig i. Vi har valt ut vilka ämnen som vi samlar statistik kring utifrån vilka som var vanligast i vår senaste kartläggning, samt vilka ämnen vår analysgrupp tycker är viktigt att vi dokumenterar.

Av de ämnen som vi dokumenterat i socialrådgivningen så har de mest förekommande varit: **asylrättsliga frågor 43%, ekonomisk utsatthet 42%, missbruk/beroende 30% och hemlöshet 30%.**

Detta visar på hur vanligt och omfattande problem relaterat till ekonomisk utsatthet är för de unga vi möter.

Antal dokumenterade ärenden utifrån kategori

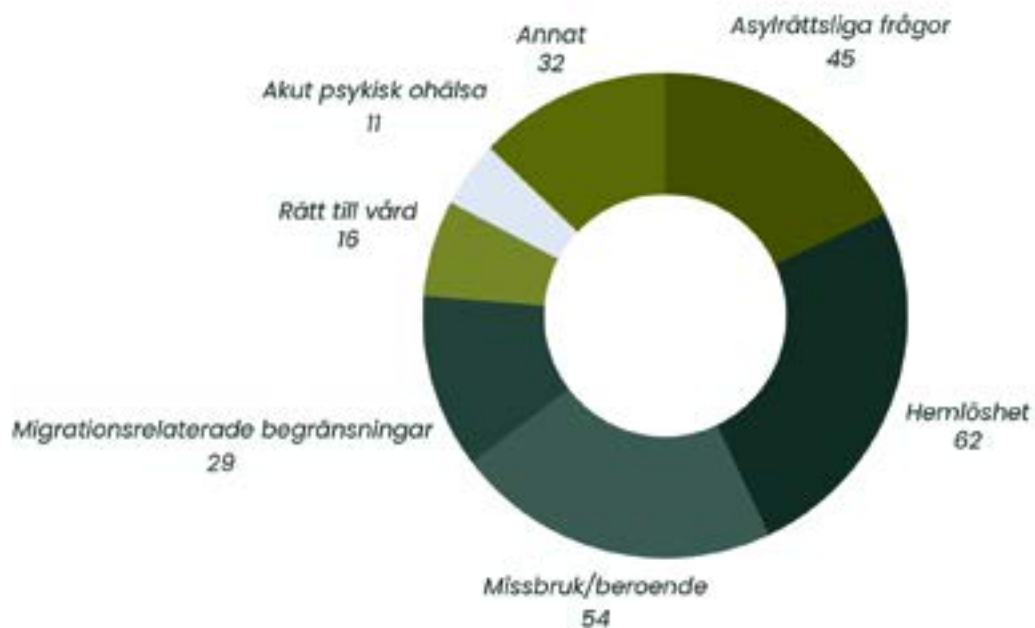

Som nämnt tidigare kommer sällan en form av utsatthet ensam utan de hänger samman och leder till vad vi kallar komplex utsatthet, när flera utsattheter överlappar.

Av socialrådgivningarna om **ekonomisk utsatthet** handlade **45%** också om **hemlöshet**, **39%** också om **beroende**, **33%** om **asylrättsliga frågor** och **21%** även om **migrationsrelaterade begränsningar**. Här ser vi alltså tydliga samband mellan ekonomisk utsatthet, hemlöshet, beroende och asylrättslig situation och relaterad stress.

Annan utsatthet i de 138 svaren som handlade om ekonomisk utsatthet:

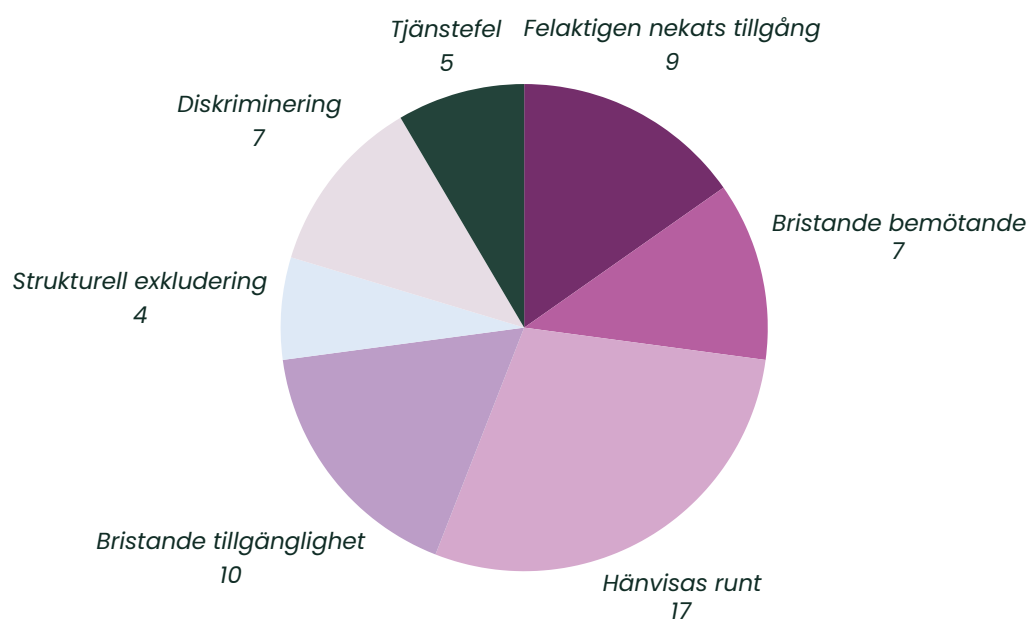

Av de 138 rådgivningstillfällen som handlade om ekonomisk utsatthet så förekom också i 39 fall något typ av hinder eller problem i kontakten med myndighet, alltså i 28% av rådgivningarna. De hinder som vi statistikfört är: **bristande bemötande** (t.ex. dåligt bemötande, otillräcklig information, avvisning) **bristande tillgänglighet** (att som individ begränsas i att få rättigheter och behov tillgodosedda, t.ex. tolk bokas inte), **felaktigen nekas tillgång** (t.ex. nekas vård som inte kan anstå), **diskriminering, att hänvisas runt, tjänstefel och strukturell exkludering** (strukturer som utesluter vissa grupper, t.ex. asylsökande får inte tillgång till skyddat boende).

Det är vi i personalen som gör bedömningen när en situation faller in i de olika kategorierna. Så när till exempel diskriminering eller tjänstefel anges är det inte baserat på en dom i rätten utan vår bedömning utifrån definitionen av begreppen.

Av de 39 fall där **hinder** förekommit har det i **44% gällt att hänvisas runt, 26% bristande tillgänglighet, 23% felaktigen nekats tillgång, 18% bristande bemötande, 18% diskriminering, 13% tjänstefel och 10% strukturell exkludering.**

Olika parallela orsaker då hinder har förekommit.

Olika juridiska status och livssituationer

Vår målgrupps ekonomiska förutsättningar skiljer sig markant åt beroende på vilken juridisk status individen har. Vi kan också se vissa vanligt förekommande situationer inom vår målgrupp som specifikt formar den ekonomiska utsattheten, exempelvis överskuldsatthet. Vi ska därför i detta kapitel försöka utveckla lite olika vanligt förekommande situationer.

Asylsökande

Då de lagar, regler och förutsättningar som formar en asylsökande persons vardag och möjligheter i Sverige är under konstant förändring är det väldigt svårt att skriva en aktuell analys om den situation som många av våra deltagare befinner sig i. Imorgon kan andra faktorer vara avgörande. Mångas situation förändras både snabbt och omfattande av lagändringar, plötsliga beslut och ändringar i praxis från Migrationsverket och domstolarna. Detta påverkar så klart individen oerhört mycket men en aspekt många glömmer är att det också blir få stödpersoner, socialarbetare eller tjänstemän som kan besitta en aktuell kompetens i sitt arbete i mötet med asylsökande.

Vissa faktorer har emellertid varit gällande under en lång tid. En av dessa är att det ekonomiska stödet du som asylsökande kan ansöka om från Migrationsverket, även kallat dagersättning, enligt lagen om mottagande av asylsökande (LMA) sedan 1994 har legat på 71 kr om dagen för en vuxen ensamstående person. Detta är fallet för de flesta asylsökande vi möter. Ensamstående föräldrar med tre barn får 178,50 vilket är ungefär 5400 kr i månaden och då ska denna summa täcka mat, kläder, skor, vård, mediciner, hygienartiklar, telefon, fritid och mycket annat. För flera vi möter går hela dagersättningen till att betala enbart hyran eller delar av den.

Samtidigt ser vi att allt fler nekas dagersättning av Migrationsverket då det tillkommit nya begränsningar, till exempel om du lämnat

>> Flera unga asylsökande vi möter nekas både AT-UND och dagersättning, och har då lagligt inte tillgång till någon inkomst över huvud taget. Samtidigt kan asylprocessen ta väldigt lång tid vilket gör dessa ungas situation extremt svår och utsatt.

landet under asylansökan eller bor i ett rödlistat område enligt lagen om eget boende (EBO). Det kan också vara att du har skyddat boende men att boendet har sin adress i ett sådant rödlistat område. I skrivande stund talar dock mycket för att riksdagen kommer att avskaffa EBO-lagen och att det kommer att bli obligatoriskt för asylsökande att bo i Migrationsverkets boenden.

En annan begränsning som försätter många av våra deltagare i fattigdom är att de inte får rätt att arbeta som asylsökande även utan arbetstillstånd – detta kallas AT-UND, en förkortning av undantag från skyldigheten att ha arbetstillstånd. Här ser vi att en stor förändring har skett över tid och att det var mycket lättare för asylsökande att få tillstånd till att arbeta för några år sedan. Asylsökande nekas ofta idag AT-UND om de saknar pass från hemlandet, vilket innefattar många som flytt. Eftersom asylprocesser ofta pågår i många år blir den ekonomiska utsattheten också långvarig.

Flera unga asylsökande vi möter nekas både AT-UND och dagersättning, och har då lagligt inte tillgång till någon inkomst över huvud taget. Samtidigt kan asylprocessen ta väldigt lång tid vilket gör dessa ungas situation extremt svår och utsatt.

Papperslösa & personer i limbo

Personer i limbo eller papperslöshet har inte rätt att arbeta och kan inte söka dagersättning från Migrationsverket. Med personer i limbo menar vi de som har fått avslag på sin asylansökan men som inte gränspoliserna kan avvisa på grund av olika omständigheter, exempelvis att det land Migrationsverket fastställt som hemvist inte erkänner individens medborgarskap. Det är upp till varje kommun att besluta om de i limbo eller papperslösa personer har tillgång till bistånd från socialtjänsten, men idag vet vi ingen kommun som gör detta. Under en period kunde papperslösa personer i Malmö söka och beviljas nödbistånd, en möjlighet som sedan starkt begränsats till den grad att den i praktiken tagits bort.

Personer vi möter i papperslöshet lever i en extrem utsatthet och blir ofta exploaterade på arbetsmarknaden. Många tvingas jobba med löner som 10 kronor i timmen och arbetspass på 14 timmar om dagen, 7 dagar i veckan. Många vittnar om våld på arbetsplatsen, uteblivna löner och hot om angivelse till polis. Andra tvingas in i kriminalitet eller sex mot utbyte för att ha någonstans att sova och något att äta. Brottssatsatthen är väldigt stor men samtidigt vågar få anmäla brott. Andra är helt beroende av civilsamhället och lever ibland på ett mål mat/mellanmål om dagen. Flera lever i hemslöhset eller konstant behöver flytta runt hos vänner eller kontaktpersoner.

>> Många tvingas jobba med löner som 10 kronor i timmen och arbetspass på 14 timmar om dagen, 7 dagar i veckan. Många vittnar om våld på arbetsplatsen, uteblivna löner och hot om angivelse till polis.

Unga som har rätt till ekonomiskt bistånd **men ändå inte beviljas detta**

Unga med uppehållstillstånd som har rätt till men inte beviljas bistånd utan faller mellan stolarna är en annan grupp vi möter. Det är unga som hamnar i olika moment 22 situationer där ingen ansvarig aktör tar emot dem. En vanlig situation är personer i hemlöshet som är folkbokförda i en kommun och vistas i en annan, där kommunerna hänvisar ansvar till varandra och individen står kvar utan stöd. En annan vanlig situation är när en ung person i hemlöshet blir av med sina ID-handlingar och inte får hjälp från socialtjänsten för att de inte kan identifiera sig. Eftersom anhöriga saknas för att bekräfta identiteten för att få nya ID-handlingar kan processen att få grundläggande behov tillgodosedda bli svår och lång.

En annan vanlig situation är unga i hemlöshet med psykossymtom eller beroendesjukdom som inte har förmåga att själva ta sig an en lång process av att söka vård och boende. Eftersom det inte finns boende är det svårt att få tillgång till vård, och eftersom det inte finns vård är det svårt att få tillgång till boende. Ett återkommande problem för unga med erfarenhet av flykt är att kraven som ställs av myndigheter och vård för att få tillgång till basala rättigheter inte är anpassade efter deras specifika situation och behov.

Unga i överskuldsatthet

Flera av de vi träffar i rådgivningen har hamnat i en svår skuldsituation och med flera ärenden hos inkassobolag eller Kronofogden. Ofta är det gamla skulder som de inte har klarhet i varifrån de kommer eller vilka fakturor det är som varit obetalda. I vissa fall har deltagarna också bara struntat i fakturor då de menar att det inte är något de har köpt, och då trott att de bara kunnat ignorera kraven. Detta visar på en okunskap vi ofta ser. Samtidigt är det rimligt då denna typ av faktura-bedrägerier blir allt mer förekommande.

Vi ser att många också hamnat i skuld utifrån bedrägerier eller beslut som många andra av oss nog skulle vara mer försiktiga i, exempelvis ett om att låna ut sitt bank-id. Andra ärenden handlar om att de blivit pressade av arbetsgivare i en exploaterande situation till att skriva sig som ägare i exempelvis ett bilköp.

De flesta av våra deltagare som lever med överskuldsatthet ser vi ha svårt att ta sig ur denna. Flera har svårt att agera och ta initiativ i situationen då den känns så överväldigande, framför allt då de inte förstår kraven, hur de olika fakturorna och skulderna hänger ihop eller vet vad de kan göra. Detta är inte konstigt då det även för den mest erfarna rådgivaren ibland kan vara svårt att reda ut en skuldsituation där flera inkassobolag är involverade (det händer att inkassobolag köper andra bolags fordringar), en del krav är i fysiska brev och andra i digitala, där en del krav är påminnelser och andra är helt nya.

Många av våra deltagare som lever i överskuldsatthet har inte heller någon inkomst, men då de inte kontakter fordringsägarna växer bara skulderna. Chanserna till skuldsanering hos Kronofogden är samtidigt minimala då våra deltagare ofta är unga, inte har barn och anses ha god tid på sig att finna en möjlighet till en inkomst och själva lösa sin situation. I andra fall är skuldsanering inte möjlig på grund av att skuldsituationen inte har varit så långvarig, för att den uppkommit i samband med kriminalitet eller för att personen inte är folkbokförd i Sverige.

I många rådgivningstillfällen finner vi svårt att rådge vad personen kan göra i sin överskuld-satthet. Finns det ingen inkomst är det svårt att förhandla med fordringsägare. I kontakt med inkassobolag eller fordringsägare finns samtidigt ofta mindre förståelse för att en person inte har någon laglig rätt till inkomst, ekonomiskt bistånd eller dagersättning då företagets kundtjänst utgår ifrån att antingen kommun eller myndigheter ska erbjuda individer en ekonomisk grundtrygghet genom statens olika skyddsnät.

>> Flera har svårt att agera och ta initiativ i situationen då den känns så överväldigande. Framför allt då de inte förstår kraven, hur de olika fakturorna och skulderna hänger ihop eller vet vad de kan göra.

Unga som varken arbetar eller studerar

Idag lever runt 131 780 unga i Sverige enligt Mucf i varken arbete eller studier, det vill säga att de inte har arbetsinkomster över ett basbelopp (48 300 kr 2022) eller studiemedel. I denna statistik ingår inte heller asylsökande eller papperslösa men vi vet att en stor del av de vi möter skulle ingå i denna grupp. Enligt myndighetens statistik är också unga utrikes födda överrepresenterade i gruppen. I skrivande stund, augusti 2024 presenterade också arbetsmarknads- och integrationsminister Johan Pehrson att vi idag har den högsta arbetslösheten på tio år och att denna är särskilt hög bland utrikes födda (Regeringskansliet, 2024).

I Mucf-rapporten *Ett långvarigt utanförskap* (2021) listas de tre vanligaste orsakerna till att sakna sysselsättning: psykisk ohälsa, ofullständiga gymnasieutbildning och att bo i socioekonomiskt utsatta områden. Faktorer som alla är frekventa inom vår målgrupp. Innan såg vi att folkhögskolorna erbjöd alternativ till utbildning men i dag när folkbildningen skärs ner ser vi att de kurser som våra deltagare gick i har försvunnit. Samtidigt ser vi idag hur just de branscher många av våra deltagare arbetar i varslar och att arbetslösheten bland utrikes födda unga är stor och ökar (Mucf statistik 2024, SCB 2024-02-29 8.00).

Sarah

De enda pengar jag får är från Migrationsverket, och det är väldigt väldigt lite. Jag försöker alltid att leta efter ett bra jobb men det är väldigt svårt på grund av min situation. Jag är fortfarande asylsökande så det finns många regler jag måste följa. Jag får 1700 per månad så jag måste vara försiktig och bara köpa de viktigaste sakerna jag behöver.

Det är svårt att leva på 1700 kr nu när allting är så dyrt. Så kanske de kan höja lite?

Jag har en son som nu är 12 år. Varje år behöver han massa saker och grejer. Sådan tur är känner jag många människor och har bra vänner som känner till min situation, så jag får hjälp från dem. Om min son till exempel

>> Om det hade funnits någon annan möjlighet så hade jag gärna kämpat och jobbat! Jag vill verkligen det. Men de behöver hjälpa mig med tillstånd.

behöver något jag inte kan köpa så hjälper dem mig med att göra en insamling.

Man måste hitta någon man kan bo med och dela mycket med.

Jag har ansökt om arbetstillstånd men Migrationsverket bad mig att lämna mitt pass. Problemet är att jag inte har ett.

Jag har sagt det till dem många gånger. Om det hade funnits någon annan möjlighet så hade jag gärna kämpat och jobbat! Jag vill verkligen det. Men de behöver hjälpa mig med tillstånd. De låter mig varken studera eller jobba. Jag har många som ofta vill hjälpa mig att hitta jobb. Det blir bara svårare och svårare allting.

Det är väldigt jobbigt för mig och min son. Det påverkar oss

mycket. Vi måste alltid vara försiktiga med pengarna och jag blir trött på att alltid svara honom "nej, vi kan inte köpa den, det

går inte". Även min son blir trött och undrar varför vi aldrig har pengar? Varför kan vi inte leva som andra människor? Han börjar att känna att han inte är som alla andra, att han är i en annan position. Han är tolv år nu och vi har levt så här i nio år.

Jag känner mycket stress. Jag försöker att vara lugn och tänka positivt för min hälsas skull och för min sons hälsa. Man måste leva. Jag får acceptera min situation. Men min son växer och blir äldre. Jag tänker på detta varje dag och på vår framtid.

>> Även min son blir trött och undrar varför vi aldrig har pengar. Varför kan vi inte leva som andra människor?

Hur ska min sons framtid se ut? Ska han vara arbetslös och utan inkomst?

Alltid när jag träffar folk så är alltid deras första fråga: hur lever du? De tror att jag säljer droger eller något annat. "Du måste ju göra något för att leva" säger dem. Men jag lever som jag lever. Man måste inte vara kriminell. Alla blir chockade: "hur är det möjligt, hur lever du?!" Jag är så trött på det så ibland ljuger jag och säger att jag jobbar i kassan i Arlöv. Jag måste säga något för jag blir så trött på vad folk antar. De ställer många frågor: hur länge har du bott i Sverige? Hur mycket pengar får du? Vad händer med ditt uppehållstillstånd? De ställer alltid samma frågor. Ingen förstår att detta kanske är känsligt, att det är lite privat. Alla vill veta allt om mitt liv.

Jag vill inte säga att Socialtjänsten eller Migrationsverket borde ge större bidrag, men kanske om alla som vill och behöver arbeta skulle få det. Det vore bra.

Jag kan få lite extra pengar från Svenska kyrkan ibland. Jag får också hjälp från Stadsmissionen med mat och kläder.

Om jag hade haft en normal inkomst?
Jag hade haft så mycket mindre stress i livet.

Jag hade kunnat leva som andra och tänka på andra viktiga saker. Det tar så mycket energi.

Jag hoppas på att någon från Socialtjänsten eller Migrationsverket kan läsa denna intervju, så de kan få veta hur vi har det.

Min son tänker också mycket på ekonomin. För några dagar sedan såg jag att han hade sökt på google hur man kan få uppehållstillstånd och hur man kan få visa. Kanske har han hört om någon som rest utomlands och varit på semester och så kanske han har tänkt: varför inte jag? Jag blir ledsen när jag ser det. Jag är glad över att han är här (på Mötesplats Otto) mycket, och att det är många som tycker om honom.

>> Jag vill inte säga att Socialtjänsten eller Migrationsverket borde ge större bidrag, men kanske om alla som vill och behöver arbeta skulle få det. Det vore bra.

Vanliga bakgrundsfaktorer

I nedan stycke vill vi diskutera några förekommande bakgrundsfaktorer vi ser inte sällan spelar in och bidrar till en ekonomisk utsatthet i vår målgrupp. Samtidigt förstår vi så klart att det är svårt att tala om en kausalitet i dessa processer, då det som ovan nämnt alltid är flera faktorer som spelar in när en person hamnar i utsatthet. Vidare är det också ofta cirkulerande orsakssamband när det gäller aspekter såsom psykisk ohälsa, beroendeproblematik, hemlöshet och ekonomisk utsatthet. Trots detta, och lite för strukturens skull, har vi försökt att nedan ta upp olika faktorer vi tycker är viktiga att nämna.

Nekade rättigheter och avsaknad av stöd

Som vi utvecklat i ovan kapitel styr i hög grad den juridiska situationen våra deltagares ekonomiska situationer, om de har möjlighet eller rätt till ekonomiskt stöd, studielån eller arbete. I flera fall finns det inte möjligheter till inkomst och en svår ekonomisk utsatthet är oundviklig. Dessa begränsningar ser vi idag är hårdare än för några år sedan och både lagar, praxis och enskilda beslut bland tjänstepersoner går i en linje av begränsning och kontroll.

I andra fall har våra deltagare en faktisk teoretisk rätt till ekonomiskt stöd men att olika strukturella processer och förhållanden existerar som gör det svårt/omöjligt för dem att få det godkänt och utbetalt. Det kan till exempel vara när en person är folkbokförd på en gammal adress i en annan kommun än där den vistas, eller när det inte går att få ny giltig ID-handling på grund av att det saknas anhörig/person som kan verifiera identiteten.

Psykisk ohälsa

Vi vet idag utifrån forskning att psykisk ohälsa eller funktionsvariationer kan finnas med som bakgrunder till ekonomisk utsatthet. Ofta påpekas till exempel hur sjukdom såsom depressioner, utbrändhet, beroendeproblematik eller annat kan leda till att du inte kan få eller klara av en anställning. Vi har dock inte stött på någon studie som utvecklar hur trauma, PTSD eller komplex PTSD kan påverka en individs kortsiktiga eller långsiktiga ekonomi. Här säger emellertid våra erfarenheter en hel del. Med tanke på att ovan sjukdomsbilder innebär att nedan listade symptom är vanligt förekommande är det för oss ganska uppenbart att möjligheterna till att både gå klart en utbildning, finna en anställning, sköta kontakter med myndigheter och kommun, eller ta ett aktivt ansvar för sin privatekonomi blir påverkade:

PTSD

- återupplevande av den traumatiska händelsen
- undvikande av miljöer och känslolntryck
- en allmän överspändhet
- sömnsvärigheter
- aggressivitet
- självskadebeteende
- koncentrations-svärigheter

Komplex PTSD

- genomgripande negativ självbild
- dissociation och personlighetsförändringar
- stora relationssvärigheter
- bristande känsloreglering

Vi ser också att en del av våra deltagare har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, NPF, men att dessa aldrig har blivit utredda och därmed aldrig diagnostiserats. Därav får de sällan det stöd de behöver för att möta de utmaningar de upplever i sin vardag, kring exempelvis boende, skola eller arbetssökande. Självfallet påverkar detta också ofta deras privatekonomi och deras reella tillgång till stöd och omsorg.

Förutom ovan mer specifika diagnoser lider som nämnt flera av våra deltagare av ångest, oro och stress, både utifrån en egen prekär situation såväl som för deras familj och släktingar som ofta befinner sig i krigsdrabbade områden eller i diktaturer. Detta leder mycket ofta till att det finns en liten ork till att ta initiativ och agera långsiktigt i sin privatekonomi.

Små kunskaper i privatekonomi

Som nämnt i omvärldsanalysen har Lunda-forskaren Erik Eriksson (Lunds Universitet, 2023) påpekat att i relation till vår målgrupp finns det större grund till att nämna bristande kunskaper i privatekonomi som en bakgrundsfaktor till överskuldssatthet. Detta är också något vår erfarenhet bekräftar. Vi ser att många har mindre förståelse och insikt i hur avtal, abonnemang och regler i relation till konsumtion fungerar. Detta är så klart inte så förvånande då utbildningen i privatekonomi inom etableringskurser eller SFI är ganska begränsad. Regler och lagar som gäller ekonomin är inte heller sällan formulerade på svår svenska med en alldeles särskild terminologi. I vår rådgivning kan vi också snabbt se att få företag gör några ansträngningar för att göra denna svåra terminologi mer lättläst eller tillgänglig när det gäller avtal och krav.

Vi ser också hur flera tecknar avtal och abonnemang utan att veta hur det fungerar med bindningstid eller avbetalning. Ibland vid rådgivning kommer därför deltagare som vill avsluta ett avtal och lämna tillbaka varan då de exempelvis köpt en dyr telefon eller annan vara med ett avbetalningsavtal. Inte sällan har det också gjorts köp även om våra deltagare inte har förstått att de gått med på det. I vissa av dessa fall rör det sig om bedrägerier, men i andra av mer missuppfattningar eller misstag. Många gånger hade dessa köp säkert kunna hävas om initiativ hade gjorts inom en tidsfrist, men då kunskaperna kring konsumenträtt också är begränsade har ofta för lång tid gått.

Målgrupp för bedrägerier

Antalet anmälda bedrägerier ökar kraftigt och är idag ett av de vanligaste brotten i Sverige. Bedragarna blir allt mer organiserade och använder avancerade digitala metoder för att komma åt personuppgifter, lösenord och pengar. De gör också research och riktar in sig på personer som är mer sårbara för bedrägerier, till exempel äldre med liten digital vana, funktionsnedsatta eller personer som håller på att lära sig svenska. Vår målgrupp är också en målgrupp för bedragare och vi ser att flera av de vi möter har blivit offer och förlorat mycket pengar. Det gäller de vanliga bedrägerierna såsom nätfiske, bluff-SMS och uppringningar där bedragarna utger sig från att vara myndigheter eller företag, samt både kort och annonsbedrägerier. Vi ser också att investeringsbedrägerier är vanliga och att flera går på löften om “snabba och enkla pengar”. Inom denna kategori har vi också sett pyramidspel bland deltagarna som snabbt spridit sig då många lätt blir påverkade av andra bekanta och vänner. Många litar på rykten och källkritiken är relativt låg. Vi har också sett migrationsrelaterade bedrägerier som bygger på att bedragarna mot pengar erbjuder uppehållstillstånd, arbetstillstånd, anställningar eller hjälp med att få hit anhöriga, men som resulterar i stora ekonomiska förluster.

Kreditmarknaden

Att vi har en i hög grad oreglerad kreditmarknad i Sverige är något som flera aktörer har påpekat under lång tid, inte minst gällande de små krav och stora friheter företag som erbjuder konsumentkrediter har. Idag är det oerhört lätt för unga att med bara några klick på sin mobil ta ganska stora lån utan att ha någon säkerhet, fast med höga räntor och avgifter. Vi ser också hur just dessa företag har en mycket aggressiv marknadsföring som specifikt riktar sig till personer som lever i ekonomisk utsatthet, som antingen har en skuld eller tidigare haft skulder. Idag vet vi att en stor del av de låntagare som tar dessa konsumentkrediter hamnar i överskuldsatthet och med inkassokrav och betalningsanmärkningar.

”Snabblåneföretagens låntagare utgörs i hög omfattning av unga människor med låga inkomster. Nära hälften av låntagare med en inkomst under 15 000 kronor före skatt har lån hos snabblåneföretagen. Snabblåneföretagens låntagare får också i väsentligt högre grad än bankers låntagare betalningspåminnelser, inkassokrav och skulder hos Kronofogdemyndigheten.”
(Finansdepartementet, 2023)

Mot denna bakgrund presenterade Finansdepartementet den 31 maj promemorian *Stärkt konsumentskydd på kreditmarknaden*, där det föreslås företag som erbjuder snabblån måste ansöka om tillstånd som kreditinstitut enligt lagen om bank- och finansieringsrörelse (LBF). Detta skulle så klart innebära en stor förändring och ett starkare skydd för unga i ekonomisk utsatthet. Förslaget är i skrivande stund på remiss.

Spelberoende

Ekonomisk utsatthet, överskuldsatthet och spelberoende har ett väl bevisat samband och detta gäller så klart även bland de unga vi möter. Både Folkhälsomyndigheten och Spelinspektionen har i flera rapporter lyft fram bekymmersamma trender i ungas spelande och sedan 2018 har andelen unga killar med riskabelt spelande ökat kraftigt. Vi kan också läsa att spelandet är vanligare bland unga som inte går i skolan eller har annan sysselsättning, samt att unga ofta exponeras för spelreklam. Utifrån det faktum att flera av våra deltagare är unga utan sysselsättning, besitter en svag digital källkritik, lever i utsatthet samt känner att de inte har något att förlora i övrigt, kan en lätt förstå att spelberoende är vanligt. Det är framför allt online casino, sport och onlinespel som är vanligt.

Vårdkostnader

Många i vår målgrupp lider av ohälsa och både psykiska och fysiska smärtor från tidigare trauman är vanliga. Ofta är de inte behandlade på många år men efter att de stadgat sig i Sverige söker de sedan vård. Likaså går flera av de vi möter på olika mediciner. Kostnaderna för vården och medicinerna blir inte sällan utmaningar för vår målgrupp, och självfallet främst för dem utan inkomst. Skulder från obetalda vårdfakturor är något vi ofta ser leda till ärenden hos Kronofogden.

>> Utifrån det faktum att flera av våra deltagare är unga utan sysselsättning, besitter en svag digital källkritik, lever i utsatthet samt känner att de inte har något att förlora i övrigt, kan en lätt förstå att spelberoende är vanligt.

Abdi

Att vara på flykt kommer med många utmaningar. Att lämna sitt hemland och passera många länder innebär att du upplever stora svårigheter. Du är utan vatten, mat och utan tak över huvudet. En gång sov jag i en container i sex dygn.

Jag har upplevt väldigt tuffa dagar och svåra situationer. När jag kom till Sverige hamnade jag på en förläggning där jag bodde i en månad. Sen blev jag placerad i Göteborg och därefter utanför Lund, där vi fick bo i tält. Det var snö och kallt, och vatten trängde in under tälten. Vi hade inga pengar för att köpa den mat vi ville ha. Jag hamnade sedan i Kalmar och bodde där i sex månader. Vi blev flyttade igen, och det fortsatte så hela tiden.

>> Att lämna sitt hemland och passera många länder innebär att du upplever stora svårigheter.

Sen fick jag avslag och besked om utvisning. De bokade en biljett åt mig och sa att jag skulle åka till Malmö för att bli utvisad. Jag

skulle åka klockan 11 men då jag inte kunde sova tog jag ett tidigare tåg. Jag var stressad och ville prata med Migrationsverket i Malmö och säga att jag borde ha rätt att överklaga beslutet.

Det var svårt att hitta eftersom jag inte kände till Malmö. Jag besökte min advokat för att se om han hade överklagat, men det hade han inte. Jag sparade alla bussbiljetter för att visa Migrationsverket att jag åkt till honom, ifall de inte skulle tro mig. Jag spelade också in samtalet med honom, där han lovade att överklaga, men senare sa Migrationsverket att det var olagligt att spela in någons röst.

Jag försökte förklara att det inte var mitt fel, men de trodde aldrig på mig och klagade bara på inspelningen. Till slut sa de att utvisningen var oundviklig och placerade mig på ett boende på Värnhem. På boendet på Värnhem fick vi bara kokt potatis och inget annat. Vi fick 130 kronor per månad att handla för, men jag sparade allt. I flera månader köpte jag ingenting. När jag hade sparat ihop 1600 kronor fick jag en ny en rumskompis. En dag när jag kom hem efter att ha varit ute, var alla pengarna borta. Jag hade sparat för att köpa en biljett till Danmark eller Tyskland för att söka asyl där. Jag har fortfarande kvar en jacka från den tiden som ett minne.

Migrationsverket gav mig pengar för att åka till Stockholm och den afghanska ambassaden

så att jag kunde skaffa ett pass. När jag kom dit pratade jag med ambassadören, som sa att det var olagligt att utvisa mig eftersom jag bara hade fått första beslutet i asylprocessen. Han gav mig ett intyg på att jag varit där. Jag åkte tillbaka till Migrationsverket och berättade vad han sagt, men de blev väldigt arga och sa att jag hade fått pengar för att skaffa ett pass, inte ett intyg.

Jag fick ett brev från Migrationsverket att de nu lämnat över ärendet till polisen för att utvisa

mig. Eftersom jag kände mig rädd gick jag tillbaka till Värnhem och tog mina kläder.

Under två eller tre månader hade jag ingenstans att sova.

Jag sov i parker och lite var

som helst. Jag kände ingen och hade inga pengar för att hyra ett rum. Jag hade ingen mat och varje gång jag såg en polis började min kropp skaka av rädsla. Jag fick inte heller stöd från någon under den tiden. Ibland hjälpte andra ungdomar mig och lät mig sova på deras soffor, men ofta ville de ha något i gengäld så jag var tvungen att sticka. Jag kunde gå till Otto för att få en macka, så på dagen hade jag åtminstone något att äta.

Jag blev vän med en kille som sa att det fanns en annan kille jag kunde jobba för. Jag skulle få 150 kronor om jag jobbade tolv timmar på ett bygge. Jag blev jätteglad över att ha hittat ett jobb och äntligen få en inkomst. Men efter två dagar var jag med om en olycka och skadade mig allvarligt i axeln och bröt armen. Jag hade precis hittat ett rum som jag hoppades kunna betala för med min inkomst, men skadan gjorde att jag fick fortsätta gå runt. Jag vågade inte söka vård eftersom jag

saknade LMA-kort, inte hade pengar och var rädd för att bli utvisad.

Jag kom i kontakt med Läkare i världen, som konstaterade att jag hade brutit armen. Jag skulle gå tillbaka för att få en remiss, men blev stoppad av någon som jobbade där, som sa att polisen var där och letade efter papperslösa. Jag blev helt frisk av rädslan. Men efter en stund kunde vi gå och jag fick min remiss.

När jag kom till sjukhuset sa de i receptionen att det skulle kosta 5500 kronor eftersom jag inte hade ett LMA-kort. Jag hade två personer med mig, Bagher och Zeinab, som protesterade högt. Vi blev skickade runt till olika kontor hela dagen utan att få hjälp. Dagen efter följde en svenskfödd person från Stadsmissionen med oss, och då fick vi till slut hjälp och behövde bara betala 300 kronor. Jag fick gipsa hela armen. Jag hoppades att jag kunde jobba med en arm, men fick inte.

Hela den här tiden och utsattheten har påverkat mig väldigt negativt. Jag är idag en helt annan person. Jag kan inte hantera situationer där det är höga ljud, och jag har svårt att sova. All oro

jag haft över mat, boende, polisen och att bli utvisad har under så lång tid pressat ihop min hjärna, så att den idag känns så liten.

Jag har jobbat sedan jag var åtta år och har alltid hjälpt min familj. De har inte kunnat förstå när jag inte har kunnat försörja dem. De har försökt förstå, men inte kunnat – det är mitt ansvar att försörja dem.

>> Under två eller tre månader hade jag ingenstans att sova. Jag sov i parker och lite var som helst.

>> Jag skulle få 150 kronor om jag jobbade tolv timmar på ett bygge. Jag blev jätteglad över att ha hittat ett jobb och äntligen få en inkomst.

Konsekvenser i övriga livet

Det finns idag en hel del forskning som visat på vad ekonomisk utsatthet leder till och oftast nämns stress, psykisk ohälsa, social isolering, social exkludering och även suicid. Eftersom vår målgrupp ofta befinner sig utan tillgång till statens sociala skyddsnät, vågar polisanmäla brott eller på grund av andra barriärer nekas deras rätt till stöd och skydd ser vi också en lång rad andra följder och korrelerande processer.

Beroende av välgörenhet

Att inte ha någon möjlig legal inkomst eller enbart få den minimala dagersättningen gör att flera av de vi möter är beroende av välgörenhet, både från privata kontakter och från organisationer. En del får ekonomiskt stöd av vänner eller kontaktpersoner men inte många har familjer som kan stötta. Många går kontinuerligt till de matutdelningar, soppkök eller mellanmål-serveringar som Svenska kyrkan, Röda korset, Skånes stadsmission eller Ensamkommandes förbund erbjuder. Samtidigt är det sällan tillräckligt med det välgörenhetsorganisationer kan erbjuda och många lever på ett eller två mål mat/mellanmål om dagen, vilket i sin tur leder till en sämre hälsa. Många som är beroende av denna välgörenhet eller bidrag från vänner känner ofta stor skam över det.

**>>Samtidigt är det
sällan tillräckligt med
det välgörenhets-
organisationer kan
erbjuda och många lever
på ett eller två mål mat/
mellanmål om dagen,
vilket i sin tur leder till en
sämre hälsa.**

Skam & ensamhet

Att fattigdom och ekonomisk utsatthet leder till att individen känner skam vet vi sedan tidigare. Just i vår målgrupp nämner många skam särskilt gentemot familj och vänner i hemländerna. Många uppger att det inte finns en förståelse hos föräldrarna eller släktingar kring hur svårt det kan vara för asylsökande i Sverige och att det finns antaganden om att det är lätt för unga att få en snabb inkomst. Denna skam kan ibland leda till att de unga vi möter bryter kontakten med föräldrarna, vilket i sin tur leder till en känsla av ensamhet och nedstämdhet. Vår erfarenhet säger också att det är mer skamligt att leva i fattigdom som ung idag än tidigare, då idealen bland unga idag är starkt kopplad till pengar, märkeskläder, telefoner och andra symboler för status.

>> Denna skam kan ibland leda till att de unga vi möter bryter kontakten med föräldrarna, vilket i sin tur leder till en känsla av ensamhet och nedstämdhet.

Psykisk ohälsa, komplex social utsatthet och beroendeproblematik

Vi har redan nämnt en del om psykisk ohälsa och trauma som bakgrundsfaktor men i våra samtal med deltagare ser vi också att den ekonomiska stressen faktiskt kan leda till att trigga trauman och ge flashbacks. Även tendensen hos en person med PTSD till att dra sig undan sociala sammanhang kan förstärkas i samband med ekonomiska utsatthet då det upplevs skamligt att inte kunna täcka utgifter i samband med sociala aktiviteter.

Vi ser också att en svår ekonomisk utsatthet i samband med andra allvarliga händelser som avslag på asylansökan eller förluster av familjemedlemmar kan leda till allvarlig ångest och suicidnärlighet bland en del av de unga vi möter.

Långvarig ekonomisk utsatthet i kombination med svår psykisk ohälsa kan leda till beroendeproblematik, vilket i sin tur leder till andra utsattheter. När dessa utsattheter

interagerar med varandra brukar vi benämna det som en komplex social utsatthet. När allt fler faller in i komplex utsatthet ser vi också att beroendeproblematiken ökar. Ekonomisk utsatthet kan både vara en bakgrundsfaktor och en konsekvens av beroendeproblematiken, men självfallet är det sistnämnda ett definitivt utfall inom vår målgrupp. Många går från alkohol och cannabis, till tramadol, till heroin och vissa är i ett blandmissbruk. Oavsett vilka droger som brukas så kostar alla väldigt mycket pengar och vid dagligt bruk blir det snabbt enorma summor. En genomsnittlig användare som klassas som tung missbrukare konsumerar exempelvis cirka 160 gram heroin per år, vilket per dag kostar mellan 800 - 1000 kr.

Förutom de direkta kostnaderna för drogerna tillkommer även andra ekonomiska bördor för personer i missbruk såsom sjukvårdskostnader och böter.

Hemlöshet

Vi har redan nämnt att hemlöshet är vanligt i vår målgrupp. Detta är så klart kopplat till en ekonomisk utsatthet. Hemlösheten ser ut på olika sätt och om vi utgår ifrån Socialstyrelsens definitioner så lever en majoritet av våra deltagare i hemlöset.

Många lever i det som kallas **osäkra boendeformer** eller i **kortvariga boendelösningar** och väldigt få har förstahandskontrakt eller regelrätta andrahandskontrakt. Många bor tillfälligt, ganska billigt eller gratis, hos vänner eller bekanta men utan kontrakt. Denna grupp ser vi drabbas hårt i ekonomiskt svåra tider då deras hyresvärdar i sin tur ofta blir mer beroende av att ta in hyresintäkter. I dessa ärenden ser vi också en exploatering, som vi kommer gå in på nedan.

Många i vår målgrupp lever också i **akut hemlöshet** och sover på gatan. Det gäller framförallt unga i beroende och unga med akut psykisk ohälsa som inte behandlas, till exempel psykos. Ofta finns en samsjuklighet som leder till att dessa unga hamnar i olika moment 22-läsningar där de inte får tillgång till samhällets stöd.

Brottsutsatthet, exploatering och övergrepp

Ensamkommande unga och unga med flykterfarenhet är alltid en grupp i hög brottsutsatthet och en målgrupp för kriminell exploatering, under flykten såväl som i det nya landet. Detta gäller hela gruppen även om det så klart inom den finns de som är särskilt utsatta, såsom HBTQIA+ personer, tjejer och de med funktionsvariationer. Mot denna bakgrund är en ökad kriminell exploatering en uppenbar konsekvens av ekonomisk utsatthet. Vi ser hur våra unga deltagare utan någon inkomst inte sällan hamnat i en beroendesituation till personer som erbjuder dem boende, arbete, droger eller pengar i utbyte mot sex, svartarbete eller annan kriminalitet.

Den exploaterande aktören är ofta vuxna som utnyttjar den unga för privat vinning men vi

ser också att det sker i organiserade nätverk. Det sistnämnda är främst i de situationer där de vi möter befinner sig i svår beroendeproblematik. I dessa sammanhang är ofta våra deltagare "längst ner" i hierarkierna.

All exploatering vi ser är oerhört allvarlig och grov, innefattande våld, övergrepp och våldtäkter. Det kan vara en ensam 17-åring som tvingas till upprepande förnedring och sex för att få tillgång till droger, betala av skulder eller få tak över huvudet. Det kan också vara personer med odiagnostiserad NPF eller funktionsnedsättningar som pressas till snatteri och försäljning för andras vinning. När exploateringen sker i samband med papperslöshet vågar de unga oftast inte anmäla eller söka vård och stöd från samhället.

>> All exploatering vi ser är oerhört allvarlig och grov, innefattande våld, övergrepp och våldtäkter.

Kriminalitet

Ekonomisk utsatthet har i alla tider varit en bakgrundsfaktor till kriminalitet och likaså faller en del av våra deltagare in i att begå brott för att få någon form av inkomst. Eftersom vissa grupper vi möter inte har en legal väg till inkomst, skulle en kunna förvänta sig att kriminaliteten vore mer utbredd än den är. Särskilt då flera känner sig misstänkliggjorda från start och enbart har erfarenhet av att exkluderas från samhällets skydds nät. Vi ser dock inte någon extremt utbredd eller grov kriminalitet, utan de vanligaste brotten vi ser att våra deltagare begår är snatteri och innehav för eget bruk.

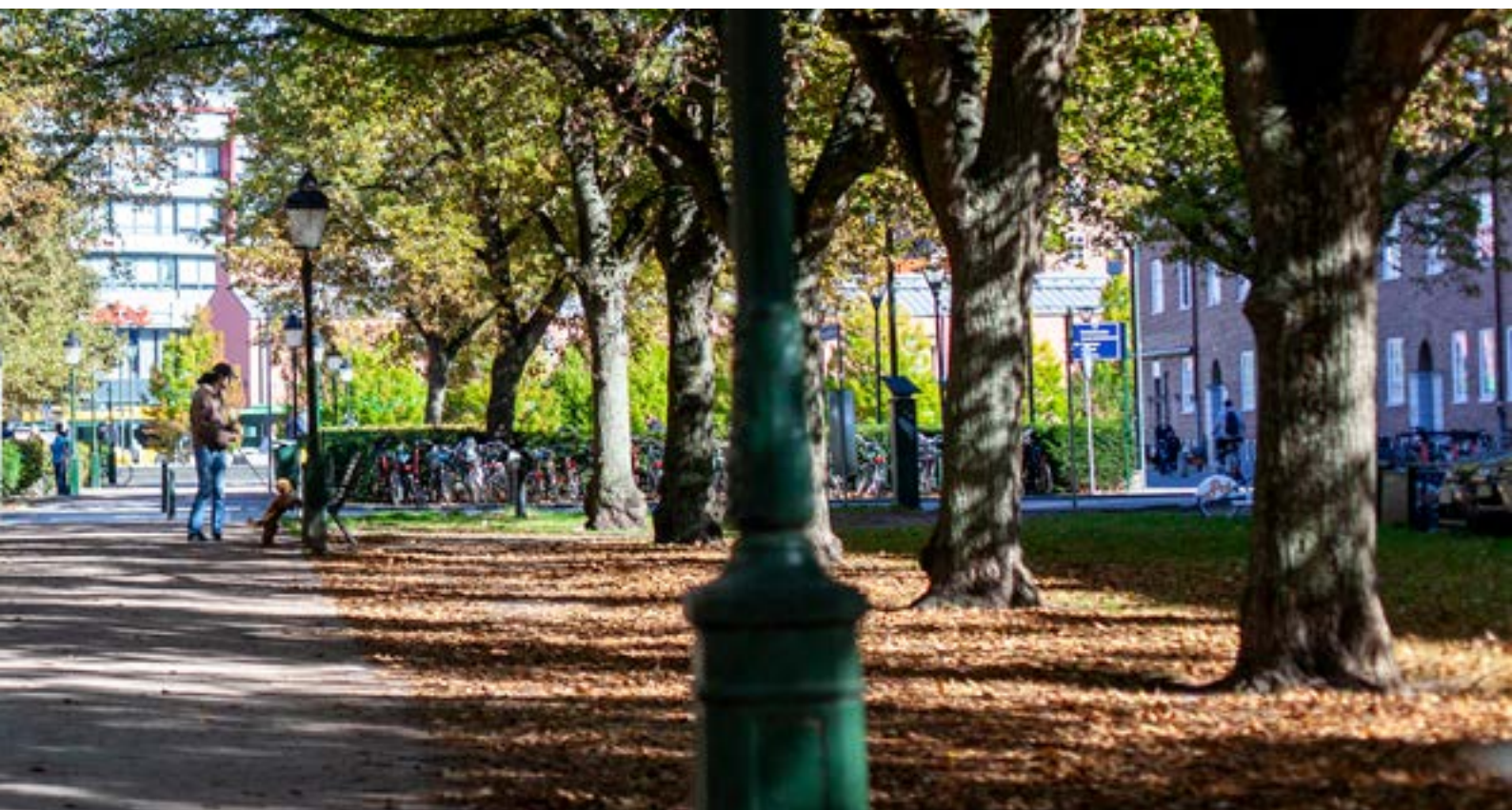

Avslag i asylprocessen på grund av vandel

Vi ser hur den ekonomiska utsattheten som asylsökande hamnar i på grund av nekad eller den låga dagersättningen kan leda till sämre förutsättningar i asylprocessen. Särskilt nu när vandel har hamnat i politiskt fokus och bedömningarna blivit hårdare. Vi ser att unga som har återkommande domar på grund av små brott som snatteri och innehav blir av med sina uppehållstillstånd.

Tidö-partierna har därtill lagt fram förslag på att göra missbruk till en vandelsgrund i sig, vilket skulle betyda att ens rätt till skydd direkt riskeras om en hamnar i beroendesjukdom.

Kombinationen av den ekonomiska utsatthet som asylprocessen ofta innebär, med de långa väntetiderna och de nya vandelskraven, ser vi leder till att unga hamnar i mycket svåra situationer där deras rätt till skydd kan riskeras.

Reflektion

4.

**Avslutande
ord**

Det är en mörk rapport ni nu har fått ta del av. Barnfattigdom, social utsatthet, ensamhet, hemlöshet, missbruk, våld och exploatering. En verklighet för några av alla barn, unga och unga vuxna som lever i Sverige idag. Otrygga livssituationer med en skyddslöshet som står i direkt konflikt med idéerna om välfärdsstaten, mänskliga rättigheter och barnkonventionen. Rapporten är mörk eftersom den speglar livet hos många av våra unga vänner..

Vi hoppas att vår oro framgår i texten – en oro över den eskalering av utsattheten som måste anses alarmerande. Utvecklingen är snabb, den är grym och den har pågått under en lång tid.

För alla oss som i många år har mött och organiserat med unga med dessa erfarenheter – som vänner, släktingar, inom vår aktivism eller inom vårt yrke – är det inte bara tungt, utan det väcker också ilska. Parallellt med att vi bygger relationer, lyssnar och ser deras vardags omöjligheter, behöver vi hantera det obestridliga faktum att dessa situationer är politiska konstruktioner, skapade i vår samtid, trots att konsekvenserna är både klara och uppenbara. Det är politiska beslut, juridisk praxis, tjänstemäns tolkningar och verkstäl-landen som alla producerar och reproducerar den samhällsutveckling inom vilken människor delas upp och marginaliseras och där vissa grupper av unga tillskrivs en mindre rätt till trygghet, utveckling och framtid. Det är en samhällsutveckling där en bred ström

av politiska krafter ständigt kommunicerar budskap om restriktivitet, hårdhet, angiveri, kontroll och, på många sätt, skoningslöshet.

Denna politiska riktning har inte uppstått i ett vakuum. Den har möjliggjorts av de diskursiva processer som pågått globalt under en lång tid, där en central del är att människor på flykt framställs som hot mot ekonomi, stabilitet, kultur och nation. Dessa processer har vi sett länge, både i Sverige och inom EU. Under det senaste decenniet har utvecklingen gått snabbt, och idag verkar det finnas få etiska begränsningar kring hur politiska förslag kan formuleras eller hur människor på flykt kan behandlas. Det är svårt att idag skönja spåren från 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning.

I allt detta spelar dimensioner av rasism och kolonialism en avgörande roll. Behandlingen av människor på flykt, nödställda familjer och barn med oerhörda trauman i Europa är endast möjlig så länge dessa människor inte rasifieras som vita och från väst. Oavsett om det handlar om att låsa in ett barn i ett tältläger på en grekisk ö eller i ett förvar i Åstorp på obestämd tid, neka en ungdom vård för en dödlig beroendesjukdom eller vägra en förälder alla möjligheter till försörjning för sina barn, menar vi att dessa dimensioner är helt centrala.

Låt oss dock återgå till det mer specifika temat i rapporten och den ekonomiska utsatthet vi berört. Precis som Sarah påpekar i sin berättelse, är en reaktion när vi talar om dessa

förhållanden inte sällan den spontana frågan **“hur är det möjligt, hur lever de?”** På många sätt en rimlig och förståelig fråga, även om den, som Sarah påpekar, är både tröttsam och integritetskränkande att höra.

Frågan är dock en reaktion på det faktum att vissa människor i Sverige tvingas leva på 1900 kr (eller noll) i månaden, samtidigt som medianinkomsten i landet 2024 enligt SCB är 28 200 kr i månaden för kvinnor och 33 900 kr för män. Eller att gränsen för låg ekonomisk standard enligt SCB är en disponibel inkomst på 13 900 kr (2021). Mot dessa siffror blir frågan “hur är det möjligt, hur lever de?” inte helt och hållet orimlig.

Frågan följer självfallet med olika spekulationer kring svar, beroende på vem du frågar. Mot bakgrunden av dagens mediala och politiska kontext kan vi våga oss på tesen att många tankebanor leder till samhällets numera mest centrala tema: kriminalitet. Antagandet att asylsökande och papperslösa i stor utsträckning ägnar sig åt organiserad brottslighet är idag tröttsamt populärt bland vissa politiker att upprepa, vilket dessvärre alltför ofta får rot i andra sammanhang.

I många år har vi i Ensamkommandes förbund och Svenska kyrkan Malmö ställt oss samman med en stor mängd aktörer för att upprepa ett betydligt mer grundat och underbyggt faktum: den absolut största delen asylsökande och papperslösa vill eller vågar inte begå brott, och i många fall vågar de inte heller anmäla när de själva utsätts för brott. Utifrån våra

möten och erfarenheter kan vi konstatera att brottsutsattheten i dessa grupper är betydligt allvarligare och mer utbredd än kriminalitet.

Lyssnar vi istället mer noggrant och uppmärksam på vad dessa unga berättar, finner vi andra svar på hur livet görs möjligt.

Deras överlevnad, trots den skyddslöshet och extrema utsatthet som råder, möjliggörs genom deras klokhets, styrka, kreativitet och nätverk. Stöd ges av andra unga, vänner, släktingar, kontaktpersoner och aktörer inom den ideella sektorn. En soffa eller ett rum görs tillgänglig utan kostnad och vinstintresse, mat delas ut i soppkök och på mötesplatser, kläder och saker skänks och delas. Parallellt med detta finns det de som i sitt yrke ser mellan fingrar, gör en annan tolkning och bedömning och på så vis skapar utrymme till vård, omsorg eller undervisning.

Mot denna bakgrund kan vi alltså dra en viktig slutsats: när staten tvingar dessa barn och unga in i nöd och desperation, görs deras rätt till liv, trygghet, barndom och en framtid enbart möjlig genom processer av organisering, empati, solidaritet och motstånd. Det är i dessa processer vi vill positionera oss och vårt arbete. I detta behöver vi bli fler.

Tack för att du har läst.

Källor

Ensamkommandes förbund, Rätt att Leva (2023). *Det känns som jag sorteras bort*. Tillgänglig vid: <https://rattattleva.se/wp-content/uploads/2023/11/Det-kanns-som-jag-sorteras-bort-Ratt-att-Leva-2023.pdf> [Hämtad 1 augusti 2024].

Finansinspektionen (2023). *Finansiellt välbefinnande*. Tillgänglig vid: <https://www.fi.se/contentassets/2e521169864d4cb1985d84dc910d82af/rapport-finansiellt-valbefinnande.pdf> [Hämtad 1 augusti 2024].

Forte (2018b). *Ungdomars och unga vuxnas levnadsvillkor i Sverige*. Tillgänglig vid: <https://forte.se/wp-content/uploads/2018/04/ungas-levnadsvillkor-2018-06-15.pdf> [Hämtad 23 september 2024].

Justitiedepartementet (2023). *Stärkt konsumentskydd på kreditmarknaden*. Tillgänglig vid: <https://www.regeringen.se/contentassets/a3bd6447cd584c4e99fe7177370318fa/starkt-konsumentskydd-pa-kreditmarknaden.pdf> [Hämtad 6 augusti 2024].

Kronofogden (2024). Stor ökning av svenskarnas skulder hos Kronofogden. Tillgänglig vid: <https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2024-01-23-stor-okning-av-svenskarnas-skulder-hos-kronofogden> [Hämtad 7 augusti 2024].

Lilja, M. (2024). *Allt fler CSN-skulder går till Kronofogden: ”Oroande”*. Omni, 7 augusti. Tillgänglig vid: <https://omni.se/allt-fler-csn-skulder-gar-till-kronofogden-oroande/a/Mn7V0J> [Hämtad 7 augusti 2024].

Lunds universitet (2023). *Skuldtyngd: Policy brief 2, Jan 2023*. Tillgänglig vid: https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/136281917/Skuldtyngd_Policy_brief_2_Jan_2023.pdf [Hämtad 1 augusti 2024].

Lunds universitet (2024). *Alarmerande låg kunskap om ekonomi bland dagens unga*. Tillgänglig vid: <https://lu.se/artikel/alarmerande-lag-kunskap-om-ekonomi-bland-dagens-unga> [Hämtad 1 augusti 2024].

Mattsson, A., Westman, I., Mörk, J. & Ersborg, Å. (2020). *I väntan på livet: Om situationen för ungdomar som kommit ensamma till Sverige*. Rädda Barnen.

MUCF (2023). *Unga som varken arbetar eller studerar: UVAS delrapport 2023*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Tillgänglig vid: <https://www.mucf.se/sites/default/files/2023/04/Uvas%20delrapport%202023%20webb.pdf> [Hämtad 2 augusti 2024].

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2022). *Fokus 22: Unga och det civila samhället*. Stockholm: MUCF. Tillgänglig vid: https://www.mucf.se/sites/default/files/2022/11/Fokus%202022%20tillga%CC%88nglig%20webb_0.pdf [Hämtad 2 augusti 2024].

Regeringskansliet (2024). *Högsta arbetslösheten på tio år – undantaget pandemin*. Regeringen.se. Tillgänglig vid: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/08/hogsta-arbetslosheten-pa-tio-ar-undantaget-pandemin/> [Hämtad 9 augusti 2024].

Stadsmissionen (2024). *Hemlöshetsrapport 2024*. Tillgänglig vid: https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/2024-01/Heml%C3%B6shetsrapport-2024_FINAL.pdf [Hämtad 1 augusti 2024].